

УДК: 371.11: 796.011.3

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНИХ ТОВАРИСТВ НА СТОРІНКАХ ПРЕСИ БУКОВИНИ (АВСТРО-УГОРСЬКОГО ПЕРІОДУ)

Тумак Юрій Іванович
м.Чернівці

В статті проаналізовано увагу, яку приділяли газети, журнали, календарі та систематичні видання проблемам виховання молодого покоління, в тому числі фізичного, пропаганді здорового способу життя, роз'яснення шкодливого впливу на здоров'я людини алкоголю та паління. Окремі статті були присвячені темі діяльності громадських та фізкультурно-спортивних товариств в цьому напрямку.

Ключові слова: календарі, устав, товариство, фізичне виховання, пропаганда.

В умовах державотворення в Україні докорінно переглядаються концептуальні та методологічні засади розвитку теорії й практики фізичного виховання школярів.

Загальноосвітня школа поступово відходить від ізоляції фізкультури як навчальної дисципліни, унеможливаючи її підміну в загальному комплексі з уроками інших предметів. Відповідно до цього актуальним стає вивчення досвіду проведення занять з фізкультури в різні історичні періоди та в контексті досліджень проблеми зарубіжними педагогами. Узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду з порушеної проблеми допоможе краще проаналізувати ті зміни, які відбувалися в навчально-виховному процесі шкіл різних етнічних територій, виявити їхні причини та спроєкувати перспективні напрями забезпечення ефективного розвитку.

Означене положення стосується й історії розвитку освіти на Буковині. Адже з другої половини ХІХ – першої третини ХХ ст. зарубіжні ідеї освіти школярів, у т.ч. їх фізичного виховання, досить активно проникали в педагогічну теорію і в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл західноукраїнських земель. Водночас і місцеві педагоги розробляли авторські програми, що спрямовувались на вдосконалення системи фізичної культури і спорту з урахуванням поліетнічності Буковини, активно впроваджуючи їх в практику роботи міських і сільських шкіл.

Окремі аспекти розвитку системи фізичного виховання школярів у буковинському регіоні досліджуваного періоду, а саме фізичну культуру і спорт у контексті розвитку освіти вивчали І.Кобиланська, П.Сливка, В.Мужичок, Д.Пенішкевич, І.Петрюк, І.Руснак та ін.

Актуальність порушеної проблеми, відсутність її цілісного історико-педагогічного аналізу з прикладною проєкцією засадничих положень у практику діяльності сучасних громадських організацій, в тому числі й спортивних товариств не лише в окремому регіоні, а й в Україні загалом.

Водночас проблеми, які супроводжували фізичне виховання школярів як основний напрям діяльності громадських товариств у другій половині ХІХ – першій третині ХХ століття потребують подальшого ґрунтовного вивчення з огляду на низку актуальних причин. Насамперед, це стрімке зниження рівня фізичного здоров'я сучасних школярів проти їх ровесників означеної в дослідженні історичної доби; не достатня вивченість у історико-педагогічній науці досвіду практичної реалізації різних форм, методів і засобів фізичного виховання учнів в діяльності закладів позашкільного спрямування. Аналіз сутності означених аспектів уможливить по-новому оцінити й спроєкувати вплив надбань теоретиків і практиків фізичної культури і спорту визначеного періоду на ефективне формування навичок здорового способу життя в сучасних учнів як у міських, так і в сільських загальноосвітніх школах.

Враховуючи майже століття, що відділяє нас від досліджуваного періоду, розуміючи, що зміст понять і термінів потерпіли змін, в деяких випадках координальних, наведемо сучасні

різновидів фізкультурно-спортивних організацій. Адже без їх чіткого виокремлення неможливий аналіз роботи фізкультурно-спортивних об'єднань краю.

Отже, громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості – це об'єднання громадян, яке створюється з метою задоволення потреб його членів у сфері фізичної культури і спорту. До громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості ми відносимо фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації і організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів.

В архівних фондах містяться численні довідки, звіти, доповіді, пояснювальні записки, повідомлення, листування, розпорядження, різноманітні протоколи, а також установчі документи, клопотання, що стосувались організації та діяльності товариств, спілок і об'єднань, що діяли на теренах буковинського краю в досліджуваний період.

З опублікованих джерел фактологічну цінність становлять статистичні матеріали державного та регіонального спрямування. Низка досліджень компактно представляє інформацію про населення: його вік, стать, віросповідання, зайнятість. Вони дозволяють простежити динаміку зростання та якісну класифікацію товариств на теренах імперії, проте характеристика таких організацій обмежується переліком читальень, вистав і товариських зборів, що були проведені за звітний період, а також звітом про бесіди, лекції та розгорнуті експозиції освітнього змісту. Діяльність тіловиховних спілок кінця ХІХ століття відзеркалено в розділі «Санітарної статистики». В них робиться висновок, що в межах активної діяльності фізкультурних товариств спостерігається зменшення кількості звернень до лікарів (як приватних, так і державних – Ю.Т.) з приводу простудних захворювань та травм [11].

На думку дослідника товариського руху Буковини С.Осачука, вперше інформація про діяльність громадських товариств, їх чисельність, мету і завдання, певні досягнення представлено у «Повідомленні та статистиці про герцогство Буковина за 1862-1871 рр.» [12].

Характерною рисою історіографії австро-угорського періоду було ґрунтовне вивчення окремих етносів Буковини з використанням етнографічних даних. Проаналізувавши стан діяльності різноманітних національних фізкультурно-спортивних товариств в країнах Європи і Росії, зокрема сокільських організацій в Чехії, визначивши роль національного виховання у процесі «створення молодих представників окремого українського покоління», автор виокремлює практичні рекомендації щодо самоусвідомлення українцями власного «Я». Одним із шляхів досягнення цієї мети автор називає «як найширше і енергичніше дбати про те, щоб засновувались в народі різні спілки, адже громадське почуття розвивають ся найбільше в організаціях» і робить висновок про те, що тілесне виховання у спільноті «принносить подвійні результати: сильне, витривале і здорове покоління, а також освічені, патріотично налаштовані представники молоді». І саме така молодь є майбутнім для нації [5].

Вияв національних почуттів у етносів українських земель Австро-Угорської монархії потребував докладного тлумачення законів і владних розпоряджень щодо організації і управління товариським рухом. Про це свідчать випуски різноманітних роз'яснень прав і обов'язків членів громад і членів товариств, їх фінансування тощо. Автори виокремлювали питання, що цікавили спільноту і давали докладні відповіді, здебільшого наводячи життєві приклади [9].

Саме таким джерелом інформації для нас стали річні кален-

дарі, що випускало товариство «Руська бесіда». Інформаційний розділ календарів містив різноманітну інформацію в контексті теми дослідження. Наприклад, стаття присвячена краєзнавчій характеристиці буковинського регіону, в подробицях проаналізовані звичаї різних верств населення, обрядовість та традиції українців (в тексті русинів – Ю.Т.) [7].

Ще одним тематичним напрямом «Буковинсько-руського календаря на 1877» став огляд і аналіз регіональних народних ігор, що використовували у повсякденному житті буковинці. За свідченням автора статті у дітей і молоді були розповсюджені такі ігри як «Лавка», «Лотерея», «Гойдалка», «Млинець», «Жмурки» та ін. [7].

Доступні для сучасного читача, календарі 1890, 1891 та 1892 років, головним редактором яких був відомий педагог і суспільний діяч Омелян Попович, у кожному з випусків значну увагу приділяють всім напрямам діяльності товариств регіону. Окремий розділ із назвою «Буковинські товариства рускі» систематично і докладно аналізує діяльність таких товариств як «Руська бесіда», «Руська Рада», «Руський дом народний» в Чернівцях. Серед книг, що входили в перелік обов'язкових для «кожного освіченого русина» були: статут товариства «Сокіл», збірка «Що треба робити щоби бути здоровим» тощо [1;2; 3].

Активна суспільна позиція буковинських товариств проаналізована і у більш ранніх випусках. В статті «Два радосных события» («часть поучительная и забавная») виокремлюється роль таких організацій як «Руська Бесіда», «Руська Рада» і «Руська міщанська читальня» в організації важливих для краю заходів, як то святкування дня народження цесаря, прибуття Франца Йосифа I в столицю регіону тощо. Цікавим в контексті дослідження є той факт, що товариства використовували масовий характер таких заходів з метою пропаганди товариського руху, різних аспектів діяльності новостворених спілок, зокрема потреби у різнобічному вихованні дітей та молоді Буковини шляхом участі у масових показових виступах [3].

О.Попович, автор значної кількості статей по всебічному вихованню підростаючого покоління, визнаючи проблему слабкого забезпечення родин краю популярною педагогічною літера-

турою, наголошував що педагогічні часописи були спрямовані лише фахівцям, а треба більше уваги родині, тому що національне виховання, на думку педагога, повинно починатись в родині, а продовжуватись в товариствах [10].

Загальною рисою всіх річних календарів, що було проаналізовано, стала наявність статей різного об'єму і характеру спільною темою яких став здоровий спосіб життя. Адже в більшості з вісімнадцяти висловів, які зустрічаються у календарях, сформульовані думки, що і в наш час є правилами для дітей та молодих людей: «Мені скучно, коли я сплю» (мається на увазі, лінуюсь – Ю.Т.) або «Яка різниця, що робити: вправи чи загартування, тільки би бути здоровим» [3].

З метою боротьби з палінням редакція календарів використовувала такий жанр як казка. Автор визначає своєю аудиторією дітей, але додає: «і не тільки» [8]. Казкова розповідь переносить нас в королівство, де всі жителі палять і знаходять собі виправдання: хтось без цигарки не засинає, хтось рахує цю згубну звичку модною. Згодом, розповів Омелян Попович, все доросле населення казкової країни захворіло невідомою і страшною хворобою, а здоровими і активними залишилися лише діти. Перепробувавши багато ліків і засобів, через певний час позитивного результату досягли лише кинувши палити і знешкодивши всі запаси тютюну. Автор пропонує зробити кожному дорослому читачу власний висновок, а для дітей констатує: «Той хто палить, не може бути здоровим, а хто не є здоровим, не може жити довго» [8].

Регіональна преса, православні літературні джерела, періодика кінця XIX століття приділяли значну увагу різноманітним аспектам суспільного життя, товариського і національного рухів. Фізкультурно-спортивна діяльність громадських товариств, їх проблеми і успіхи, участь дітей та молоді в товариському русі цікавила пересічних громадян і знаходила відображення на сторінках більшості представників преси і літератури. Багатьма авторами, педагогами, громадськими діячами виокремлено проблему зловживання населенням Буковини тютюну і алкоголю, представлені шляхи боротьби з ними, один з яких – систематична, потужна і різноманітна пропаганда здорового способу життя.

Література і джерела

1. Буковинській православний календар на 1890. – Чернівці: Руська бесіда. – Р. XVII. – 75 с. – б/с.
2. Буковинській православний календар на 1892. – Чернівці: Руська бесіда. – Р. XIX. – 101 с.
3. Буковинсько-руський місяцеслов на 1881. – Черновцы, печатня Петровской. – Р. VIII. – 84 с.
4. Буковинські товариства руські // Буковинській православний календар на 1891. – Чернівці: Руська бесіда. – Р. XVIII. – 89 с.
5. Гадки про потреби українців. – Чернівці: накладом «Буковини», 1898. – 25 с.
6. Галька И. О правахъ и повинностяхъ въ громадъ, повѣтахъ, краю та держави / Игнатий Галька. – Львовъ, 1875. – Ч. 1. – 64 с.
7. Нравы, обычаи, загадки, пословицы, суевѣрия и прч. буковинско-русского народа // Буковинско-руський календар на 1877. – Руська бесіда. – Ч. IV. – 94 с.
8. О.П. Чому люди курять / О.П. // Буковинський православний календар на 1893. – Черновцы, 1892. – Р. XX. – 72 с.
9. О правахъ и повинностяхъ въ громадъ. – Львовъ, 1881. – Ч.1. – 32 с. – Книга за май 1881.
10. Попович О. Дитину ховати, то камінь глодати / Омелян Попович // Буковинський православний календар на рік звичайний 1893. – Черновцы, 1892. – Р. XX. – 72 с.
11. Фінкель Л. История і статистика австрійсько-угорської монархії / Людвіг Фінкель, Станіслав Гломбінський. – Львів, 1901. – 116 с.
12. Hauptbericht und Statistik über das Herzogthum Bukowina für die Periode vom Jarhe 1862-1871. – Lemberg, 1872. – w/s.

В статтє автор проанализировал внимание, которое уделяли газеты, журналы, календари и систематические издания проблемам воспитания молодого поколения, в том числе и физического, пропаганде здорового образа жизни, разъяснения вреда алкоголя и курения. Отдельные статьи были посвящены теме деятельности общественных и физкультурно-спортивных организаций в этом направлении.

Ключевые слова: календари, устав, общество, физическое воспитание, пропаганда.

Attention, which was paid by newspapers, magazines, calendars and periodicals to the problems of education of the young generation, has been analyzed in the article by the author, including physical education, propaganda of healthy way of life, elucidations of harm of alcohol and smoking. Some particular articles were devoted the theme of activity of public and athletic-sporting organizations herein.

Keywords: calendars, regulation, society, physical education, propaganda.